

Att mäta social alienationskänsla med Harris-Lingoes skala

Harris-Lingoes sociala alienationsskala bygger på påståenden från MMPI (Minnesota Multiphasic Personality Inventory)-testet. Man har använt alienationsskala sedan 1950-talet, men det finns få undersökningar av dess egenskaper bland befolkningen i allmänhet. Denna artikel bygger på enkätsvar från vuxna ($n=5066$) och ungdomar ($n=5563$) i en undersökning riktad till alla familjer med 16-år gamla tvillingar i Finland födda under tiden 1975-79. I artikeln behandlas den sociala alienationsskalans skalegenskaper, dess alienationsdimensioner och skalans förhållande till olika sociala bakgrundsfaktorer. Studien visade, att en förkortad social alienationsskala med 9 MMPI-påståenden fungerar väl bland både vuxna och ungdomar. Arbetslösa och förtidspensionerade hade högre medelvärden i jämförelse med personer i arbete.

TORSTEN WINTER

Kännetecknande för det finländska samhället under 1990-talet första hälft har varit den höga arbetslösheten. I undersökningen utnyttjar jag denna sociala verklighet för att studera hur väl Harris-Lingoes sociala alienationsskala (SA) fungerar. Jag utgår ifrån ett av de bäst dokumenterade sambanden inom socialvetenskaperna, som säger att arbetslöshet statistiskt sätt leder till nedsatt psykiskt välbefinnande (Warr 1987). Om SA värdena för arbetslösa är tydligt högre än för andra grupper (kriterievaliditet), tar jag det som en indikation på att skalan fungerar i Finland (validitetshypotes). I artikeln studerar jag vidare hur den operationella definitionen av social alienation i SA skalan förhåller sig till olika betydelser av alienation (begreppvaliditet), vilken eller vilka dimensioner skalans items beskriver och vilka skalans egenskaper är. Denna undersökning skiljer sig från de flesta andra SA studier eftersom det bygger på en enkätundersökning bland befolkningen i allmänhet och inte på en liten och utvald grupp.

SA skalan bygger på 13 items (I texten används ordet påstående ifall det finns risk för

förväxling med enskilda items) från ett av de mest använda personlighetstesterna i världen. MMPI (Minnesota Multiphasic Personality Inventory)-testet konstruerades på 1940-talet i USA och subtestet SA på 1950-talet. Man har använt MMPI-testet regelbundet i Finland sedan 1960-talet, men det finns internationellt sätt få undersökningar angående testet i Finland. Den svenska översättningen som används av MMPI-testet i Finland är gjord av Karl Henrik Eriksson. Den är bearbetad av Nils Henrik Sjöström och Jan Forslin och utgiven på PsykologiFörlaget (ingen annan referens angiven). Den finskspråkiga översättningen är från 1971 och har publicerats av Psykologien kustannus. (Niemi och Pekkarinen 1987, 22-24)¹.

ALIENATIONSKÄNSLAN

För att föra ett vetenskapligt resonemang, strävar man till att definiera sina begrepp så klart och entydigt som möjligt. I fråga om alienation stöter man på patrull i detta hänseende, eftersom olika forskningstraditioner definierar begreppet på olika sätt. Man avser dels samhäll-

sprocesser och samhällsstruktur, dels individuella psykologiska känslotillstånd. På svenska kan man skilja mellan dessa två betydelser genom att tala om alienation, då man avser sociala tillstånd och främlingskap, då man avser individuella känslor (Israel 1971, 16). Oberoende om man ser alienationen som ett strukturellt fenomen eller som en individuell känsla, är begreppet alienation en samlingsterm för forskning, som behandlar människans främlingskap och de sociala processer som ger upphov till detta (Glorieux 1986).

I den "ursprungliga" användningen av begreppet alienation (Hegel och Marx) ingick ett normativt begrepp, ett spänningstillstånd mellan de rådande förhållandena och hur det kunde vara. Alienation innebar bl.a. ett åtskiljande mellan tanke och arbete vilket förhindrade uppkomsten av en egen subjektiv identitet. Alienationen innebar ett ickevarande när människan inte hade möjlighet att utveckla sin personlighet, utan där de yttre omständigheterna, som ingen hade kontroll över, dikterade handlandet. (Schacht 1994, 17-35, Gronow 1996, 106-138).

Då man studerar alienationen med kvantitativa metoder, inbegriper man inte i allmänhet värderingar om människans självförverkligande eller den mänskliga naturen. Den kritiska samhällssynen saknas även ofta. En dylik undersökning om subjektiv alienation handlar istället om hur man uppfattar sig själv och sin egen situation. Man använder begreppet alienation för att belysa en allmän känsla av främlingskap, som inte behöver ha några direkta kopplingar till samhället. Det beskriver ett känsloläge i ett modernt samhälle, utan att definiera vilka faktorer som orsakar detta. Detta subjektiva känslotillståndet är beroende av såväl den yttre sociala verkligheten, som av personens eget psykologiska sätt att se på sin situation. (Schacht 1994, 17-35).

Den mest kända indelningen av individuell psykologisk alienation är gjord av Melvin Seeman. Utgående ifrån klassiska sociologiska teorier om alienation (främst Marx) definierar han fem olika slag av alienation: maktlöshet, meningslöshet, normlöshet, isolation (ensamhet) och självalienation. Enligt Seeman är alienation inte maktlöshet eller meningslöshet i största allmänhet, utan individens känsla att kunna på-

verka sin sociala omgivning och hennes känsla av samhörighet med rådande värderingar och mål. (Seeman 1959). I Marins tolkning av Seeman är känslan av maktlöshet och meningslöshet de primära alienationsformerna, vilka uppstår då man inte kan kontrollera eller förutsäga olika slag av sociala skeenden. Alienation är en process som kan leda till normlöshet, isolation eller självalienation beroende på vilka resurser och erfarenheter man har. (Marin 1965, 49-61, 90).

En senare indelning av psykologisk alienation har gjorts av Schimek och Meyer (1975). Utgående ifrån 11 dimensioner av psykologisk alienation bildar de tre huvudfaktorer: 1. alienation och samhörighetskänsla, 2. alienation och självförnekelse och 3. kulturell alienation (ett avvisande av den dominerande kulturen). Av dessa tre dimensioner samvarierar de två första med psykisk ohälsa. Däremot finns det inte ett samband mellan psykisk hälsa och hur man ser på rådande sociala värderingar eller hur kaotisk man uppfattar världen. Då man mäter psykologisk alienation måste man därför skilja mellan två traditionella tolkningar av alienation: alienation som psykisk ohälsa och alienation som en känsla av främlingskap i den rådande kulturen. (Schimek och Meyer 1975). De individuella psykologiska faktorer som hör ihop med alienationskänslor är inte givna utan utvecklas i interaktion med det sociala. De som är eller känner sig isolerade, har ej möjligheter att lära känna samhörighet med sin sociala omgivning. Det kan även vara svårt för dem att utveckla nödvändiga kognitiva färdigheter. (McClosky och Schaar 1965).

HARRIS-LINGOES SOCIALA ALIENATIONSSKALA

MMPI-testet konstruerades empiriskt, genom att utnyttja olika kriteriegrupper (t.ex psykiatriska patienter) val av items. Detta ledde till, att testets 10 huvudskalor (av sammanlagt 566 items) kom att bestå av items som innehållsmässigt inte hörde ihop. Man ville därför förbättra testet genom att bilda mer homogena subskalor, varmed man bättre skulle kunna skilja åt personer, som fick samma poängantal på huvudskalorna. Bland de mest kända är Harris-Lingoes subskalor. R.E. Harris och J.C. Lingoes konstruerade år 1955 31 dylika skalor av vilka 15

anses ha kliniskt värde (bl.a SA) (Levitt 1989, 31). I individuella personlighetsbedömningar används Harris-Lingoes skalor endast som komplementär information till huvudskalorna i testet (Graham 1993, 109-110).

Det finns ganska få studier där man undersökt SA skalans validitet (Levitt 1989, 24-32) och då man studerat SA skalans egenskaper har även antalet observationer ofta varit litet eller byggt på svar från personer på olika institutioner. I studierna har man jämfört SA skalans egenskaper med andra psykologiska skalor (Bayer m.fl. 1985), bland terapipatienter (Wrobel 1992) och olika grupper av psykiatriska patienter (Hyer m.fl. 1987). Följande egenskaper återkommer i undersökningarna: ensamhet och isolering, låg självkänsla, ointresse för social samvaro, externalisering av problem och negativ syn på livet. Även svag empatiförmåga och dåligt stöd av familjen nämns i resultaten. Då man jämförde Harris och Lingoes subjektiva val av MMPI-items med hur 13 psykologer bildade motsvarande 30 skalor, ingick SA skalan bland dem som någorlunda väl motsvarade varandra (Miller och Streiner 1985).

Den ursprungliga SA skalan innehåller 18 items. Från och med MMPI-2 versionen, som utkom 1990, används endast 13 items, vilket gör att de ovan relaterade undersökningarna inte till alla delar längre är jämförbara. För en skala med 13 items anges följande värden: skalans inre konsistens mätt med Cronbach alfa (ett mått på standardavvikelsen per item i förhållande till standardavvikelsen för hela skalans resultat) var .48 för män (n=1138) och .52 för kvinnor (n=1462). Test-retest reliabiliteten för

Tabell 1.

Harris-Lingoes sociala alienationsskala med 13 items. Med omvänd avses, att ett nekande svar på ifrågavarande påstående ger ett alienationspoäng.

1. Jag är säker på att livet kommer bli besvärligt för mej. ¹
2. Ingen tycks förstå mej.
3. Om folk inte hade ställt sig i vägen för mej skulle jag ha varit mycket mera framgångsrik.
4. Jag önskade att jag kunde bli så lycklig om andra tycks vara.
5. Jag gör många saker som jag får ångra efteråt
6. Någon har ställt sig i vägen för mej.
7. Jag är säker på att man talar bakom ryggen på mej.
8. Mitt sätt att göra saker och ting blir lätt missförstått av andra.
9. Jag vet vem som är ansvarig för de flesta av mina beskydder.
10. Mitt sexualliv är tillfredsställande. (omvänd)
11. Jag har varit kär, men blivit besviken.
12. Vad andra tycker om mej besvärar mej inte. (omvänd)
13. Mitt uppförande är till stor del beroende av omgivningens vanor och bruk. (omvänd)

¹ Items 1 och 7 i SA har aningen modifierats från den rikssvenska MMPI versionen för att bättre motsvara den finska översättningen.

två undersökningar gjorda med 9 dagars mellanrum var .81 för män (n=82) och .75 för kvinnor (n=111). (Graham 1993, 104). Skalans medeltal var för män 3.74 (sd. 1.89) och för kvinnor 3.98 (sd. 1.93) på en skala mellan 0 till 13 (Butcher m.fl. 1990, 164).

MATERIAL OCH METOD

Forskningsmaterialet i denna undersökning bestod av tvillingar födda i Finland åren 1975-1979 samt deras föräldrar (Finntwin16). En till två månader efter det att tvillingarna fyllde 16 år skickades frågeformulär till tvillingarna och deras föräldrar. I frågeformulären ingick frågor om hälsobeteendet samt ett förkortat MMPI-test. Under åren 1991-1996 deltog 5563 16-åriga tvillingar - 2881 flickor (svarsprocent 92), 2682 pojkar (svarsprocent 87) - 2661 kvinnor (mödrar) (svarsprocent 86), 2405 män (fäder) (svarsprocent 82) i undersökningen. Enligt ungdomarna tillhörde 81 procent av föräldrarna samma familj. I undersökningen likställdes detta med att föräldrarna bodde ihop. Männerna var i medeltal 46 år (sd. 5.8 år) och kvinnorna 44 år gamla (sd. 5.0 år). Av de svarande var 5 % svenskspråkiga medan resten svarade med finskspråkiga frågeformulär.

Arbetslösheten var under tiden 1991-1996 i medeltal 16 % för män och 13 för kvinnor (Suomen tilastollinen vuosikirja 1997, 342). För personer mellan 30-50 år (Työvoimatilastot 1996) och för personer med barn under 18 år var dock arbetslöshetsprocenten lägre (Tiisanoja och Laaksonen 1993, Tiisanoja 1995). Arbetslöshetsprocenten var i denna undersökning ca. 10 % bland de vuxna (216 män och 257

kvinnor). Arbetslösheten bland dessa tvillingfamiljer skiljer sig således inte nämnvärt från andra familjers arbetslöshet. Att ungdomarna var tvillingar, borde inte heller annars vara ett problem, eftersom tvillingars personlighet eller psykiska problem inte i avgörande grad skiljer sig från andra (Plomin m.fl. 1997, 74).

SA skalans items bildade en summerad skala. Varje item bestod av en dikotom fråga med svarsalternativen "Stämmer - Påståendet är sant, eller mestadels sant för mej" - "Nej - Påståendet är vanligtvis inte eller inte alls sant för mej". Ett jakande svar på plusfrågorna (10 stycken) eller ett nekande svar på minusfrågorna (items 10,12,13 i tabell 1) gav ett poäng. Ifall båda alternativen omringats tyddes svaret jakande i plusfrågorna och nekande i minusfrågorna. Obesvarade items beräknades som medeltalet av de andra i den summerade skalan. Om mer än 30 procent av skalans items var obesvarade beräknades inget resultat. SA skalans 13 items fanns ogrupperade bland 163 MMPI-items. För ungdomar är skalan ett item kortare, då item 10 (sexualliv) ej ingår i SA skalan.

SA egenskaper studerades med hjälp av SAS-programpaketets korrelations- (proc freq), faktor- (proc factor) och variansanalys (proc glm). Korrelationskoefficienterna och gruppmedeltalen testades. SA skalans dimensioner bedömdes utgående ifrån en oroterad faktoranalys och en därpå följande faktoranalys med sneda axlar. Skillnaden mellan klassmedeltalen testades med variansanalys för olika stora grupper. Alla dessa resultat var betingade av åldern som en kontinuerlig variabel.

RESULTAT

SAMVARIATION OCH MEDELTALET BLAND ITEMS

För att studera samvariationen bland SA skalans items gjordes en korrelationsanalys. Eftersom SA skalans items är dikotoma beräknades sambandet som en tetrakorisk korrelation. För att en tetrakorisk korrelation skall kunna beräknas måste spridningen av variabeln vara normalt fördelad. Då variablerna från början var dikotoma går det inte i detta fall, att avgöra fördelningen av en latent bakomliggande kontinuerlig variabel. Normalfördelningsregeln blir därför obeaktad. (Nummenmaa m.fl. 1997, 158).

Den tetrakoriska korrelationen mellan olika items i SA skalan varierade mycket. Korrelationen mellan variablerna i SA skalan kan indelas i följande fem grupper: 1) items 1,2,3,5,7,8 med sex eller flere moderata korrelationer (.3-.6), 2) items 4 och 9 med några få moderata korrelationer, 3) items 10 och 11 med låga (0.-.3) korrelationer förutom sinsemellan, 4) item 12 med mycket låg korrelation 5) item 13 med negativ korrelation.

För att få en uppfattning om betydelsen av olika items i SA skalan beräknades item-medeltalen för de olika familjemedlemmarna.

Medeltalen bland olika items varierade mellan 0.05 och .60. Om man tog i beaktande både de vuxnas och ungdomarnas korrelationer hade påståendena 12 och 13 de högsta medeltalen. Ungdomar hade genomgående lika eller högre medeltal än föräldragerationen per varje item. För att ett item skall tas med i en skala av denna typ, rekommenderas att ett item korrelerar minst .20 med skalan i övrigt (Streiner och Norman 1989, 46). Detta gällde ej för item 12, där korrelationen var lägst bland fäder (0.09) och högst bland 16-åriga flickor (.17). Item 13 korrelerade negativt med SA skalan för 'alla' familjemedlemmar (resultaten uppges ej här). Dessa korrelationer gjordes utan att ifrågasvara item ingick i SA skalan (ingen autokorrelation).

ALIENATIONSKÄNSLANS DIMENSIONER

Harris-Lingoes subskalor till MMPI-testet konstruerades för att få mera homogena skalor än vad de ursprungliga skalorna var. De bildades dock utgående ifrån subjektiva värderingar, utan empiriska undersökningar (se kap. 3). Skalans items är inte heller vägda mått utan varje item har samma betydelse. För att studera hur SA skalans items beskriver en dimension gjordes därför en oroterad faktoranalys.

Man kan tolka en faktoranalys utgående ifrån faktorladdningar som är större än .30 (Nummenmaa m.fl. 1997, 252). I denna analys varierade faktorladdningarna mellan .3 - .6 för 11 av de vuxnas och 10 av ungdomarnas items. Dessa items var de samma för både föräldrar och ungdomar med undantag för item 10 (sexualliv) som inte ingick i ungdomarnas skala. Fastän item 13 hade högre absoluta värde än .30 kan den ej inberäknas, eftersom den negati-

Tabell 2a.

Tetrakorisk korrelation mellan 13 items i Harris-Lingoes sociala alienationsskala (vuxna). Antalet observationer varierar mellan 4614-4882. Alla korrelationer är signifikanta utom två. (SAS/proc freq/pl)

	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
1. livet besvärl.	1												
2. ingen förstår	.61	1											
3. folk i vägen	.57	.50	1										
4. lika lycklig	.43	.37	.32	1									
5. ångrar efteråt	.45	.44	.37	.37	1								
6. någon i vägen	.38	.36	.51	.18	.26	1							
7. talar b. ryggen	.39	.39	.49	.24	.35	.61	1						
8. missförstådd	.47	.50	.53	.25	.49	.51	.51	1					
9. ansv. bekymmer	.29	.21	.37	.15	.18	.31	.33	.26	1				
10. sexualliv	.33	.33	.21	.16	.18	.17	.13	.23	.22	1			
11. kär o. besviken	.29	.27	.35	.15	.24	.27	.26	.35	.35	.54	1		
12. v. andra tycker	.14	.18	.04 ²	.10	.21	.08	.11	.12	.02 ²	.13	.09	1	
13. o- uppförande	.22	-.21	-.25	-.25	-.30	-.13	-.22	-.26	-.14	-.09	-.12	-.27	1

²icke-signifikant korrelation.

¹icke-signifikant korrelation.

Tabell 2b.

Tetrakorisk korrelation mellan 12 items i Harris-Lingoes sociala alienationsskala (16-åringar) Antalet observationer varierar mellan 5091-5392. Alla korrelationer är signifikanta. (SAS/proc freq/pl)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	11	12	13
1. livet besvärl.	1											
2. ingen förstår	.52	1										
3. folk i vägen	.40	.36	1									
4. lika lycklig	.37	.41	.24	1								
5. ångrar efteråt	.39	.35	.35	.32	1							
6. någon i vägen	.24	.30	.30	.17	.32	1						
7. talar b. ryggen	.37	.34	.34	.23	.36	.60	1					
8. missförstådd	.43	.52	.46	.25	.48	.42	.48	1				
9. ansv. bekymmer	.21	.21	.31	.15	.18	.19	.24	.22	1			
11. kär o. besviken	.25	.30	.12	.21	.31	.26	.28	.29	.18	1		
12. v. andra tycker	.08	.13	.00	.18	.23	.16	.21	.11	.08	.17	1	
13. o- uppförande	-.17	-.10	-.14	-.18	-.24	-.13	-.19	-.16	-.09	-.14	-.22	1

Tabell 3.

Item-medeltal för items från Harris-Lingoes sociala alienationsskala (SA) bland vuxna (13 items) och 16-åringar (12 items).¹²

item-medeltal	far	mor	pojke	flicka
1. livet besvärligt	.08	.06	.08	.05
2. ingen förstår	.08	.09	.10	.16
3. folk i vägen	.09	.05	.11	.08
4. lika lycklig	.40	.40	.39	.45
5. ångrar efteråt	.16	.18	.31	.33
6. någon i vägen	.30	.29	.47	.54
7. talar b. ryggen	.42	.37	.46	.53
8. missförstådd	.17	.17	.38	.33
9. ansv. beskygger	.30	.34	.24	.34
10. sexualliv	.18	.19		
11. kär o. besviken	.22	.29	.21	.38
12. v. andra tycker	.36	.43	.50	.60
13. o. uppförande	.57	.56	.48	.44

¹I tabellen anges den procentuella andelen positiva svar (items 1-9,11) och negativa svar (items 10,12,13). Item 10 (sexualliv) beräknas ej för 16-åringar.

²Antalet varierar för medeltalsberäkningarna mellan 2218-2337 för fäder, 2478-2603 för mödrar, 2516 för pojkar och mellan 2722-2823 för flickor.

Tabell 4.

Faktoranalys av Harris-Lingoes sociala alienationsskala bland vuxna (13 items, n=4176) och bland ungdomar (12 items, n=4628). Oroterad faktorlösning (proc factor/principal/priors=1 (variabelkommunalitet)).

	föräldrar faktor	kommunalitet h ²	ungdomar faktor	Kommunalitet h ²
1. livet besvärl.	.53	.28	.43	.19
2. ingen förstår	.54	.29	.51	.26
3. folk i vägen	.54	.29	.42	.17
4. lika lycklig	.41	.17	.42	.18
5. ångrar efteråt	.51	.26	.56	.31
6. någon i vägen	.55	.30	.55	.30
7. talar b. ryggen	.58	.33	.61	.37
8. missförstådd	.60	.36	.64	.40
9. ansv. bekymmer	.40	.16	.33	.11
10. sexualliv	.35	.13		
11. kär o. besviken	.44	.19	.42	.17
12. v. andra tycker	.21	.04	.28	.08
13. o. uppförande	-.33	.11	-.30	.09
egenvärde	2.92		2.64	
% av total variation	22		22	
Faktorernas egenvärde vid en oroterad faktorlösning			vuxna	ungdomar
faktor 1			2.92	2.64
faktor 2			1.20	1.16
faktor 3			1.15	1.09
faktor 4			1.05	0.96
faktor 5			0.91	0.92
faktor 6			0.85	0.87
faktor 7			0.83	0.83
faktor 8			0.79	0.80
faktor 9			0.73	0.77
faktor 10			0.69	0.76
faktor 11			0.66	0.64
faktor 12			0.63	0.58
faktor 13			0.58	

va laddningen ej motsvarade den förväntade summeringen av items i SA skalan. Faktorernas egenvärde vid en oroterad faktorlösning varierade mellan 2.92 - .58 för vuxna mätt med 13 item lång skala och mellan 2.64 - .58 för ungdomar mätt med en 12 items lång skala.

För att utreda möjliga alienationsdimensioner i SA skalan gjordes en faktoranalys med sneda axlar (proc factor/principal/priors=1/promax). Den sneda faktorlösningen valdes, eftersom utgångspunkten var, att SA skalan beskrev en dimension. Ifall flere dimensioner förekommer i faktoranalysen borde de därför åtminstone korrelera positivt med varandra (Nummenmaa m.fl., 255). Detta skulle också vara i enlighet med de olika betydelserna av social alienation vilka i många fall är närbesläktade (se kap. alienationskänslan). För att avgöra hur många faktorer som skulle medtas i faktorlösningen utnyttjades regeln att egenvärdet på faktorerna helst skall vara större än 1 och scree-testet som visar hur mycket egenvärdet minskar från den

första till den sista faktorn (Tacq 1997, 280-281).

Skalans items bildade samma dimensioner bland båda generationerna förutom att den svagast laddade faktorn fördelade sig i två dimensioner bland föräldrarna. Därtill blev egenvärdet för faktorerna 1 och 2 det omvända. För att ytterligare jämföra faktorlösningen mellan vuxna och ungdomar gjordes en faktoranalys för föräldrar där item 10 (sexualliv) ej var medtaget. Det visade sig, att SA skalan även för föräldrar bildade tre faktorer. I detta fall laddade sig dock item 11 (kär o. besviken) på faktor 2 och inte på faktor 3 som bland ungdomarna (resultaten uppges ej här). I den sneda faktorlösningen korrelerade faktorerna 1 och 2 moderat med varandra (vuxna .34 och ungdomar .25), medan korrelationen mellan de övriga faktorerna var svag. Faktorerna numrerades enligt föräldrarnas faktorladdning och namngavs enligt iteminnehåll och resultat från tidigare undersökningar.

Tabell 5a.

Faktoranalys av Harris-Lingoes sociala alienationsskala med 13 items (vuxna, n=4176). Roterade sneda axlar. (sas/proc factor/priors=smc (variabelkommunalitet)/promax).

	faktor1	faktor2	faktor3	faktor4	h ²
1. livet besvärl.	.73	-.03	.05	-.12	.51
2. ingen förstår	.68	-.04	.06	.00	.47
3. folk i vägen	.51	.27	-.02	-.16	.41
4. lika lycklig	.51	-.08	-.05	.23	.32
5. ångrar efteråt	.42	.09	-.03	.33	.37
6. någon i vägen	-.03	.78	-.03	-.03	.59
7. talar b. ryggen	.01	.75	-.06	.09	.58
8. missförstådd	.28	.45	.04	.07	.40
9. ansv. beskymmer	-.11	B	.33	-.06	.35
10. sexualliv	.10	-.13	.80	.03	.66
11. kär o. besviken.	-.03	.16	.76	.02	.63
12. v. andra tycker	-.10	-.04	.10	.75	.56
13. o.uppförande	-.07	-.08	.05	-.67	.49

Korrelation mellan sneda axlar (vuxna).

	faktor1	faktor2	faktor3	faktor4
faktor1	1.0			
faktor2	.34	1.0		
faktor3	.19	.16	1.0	
faktor4	.16	.13	.06	1.0

Tabell 5b.

Faktoranalys av Harris-Lingoes sociala alienationsskala med 12 items (ungdomar, n=4628).

Roterade sneda axlar. (sas/proc factor/priors=smc (variabelkommunalitet)/promax).

	faktor1	faktor2	faktor3	h ²
1. livet besvärl.	-.01	.65	-.02	.41
2. ingen förstår	.06	.65	.01	.45
3. folk i vägen	.36	.39	-.28	.37
4. lika lycklig	-.17	.53	.38	.42
5. ångrar efteråt	.18	.33	.37	.36
6. någon i vägen	.79	-.15	.06	.60
7. talar b. ryggen	.73	-.06	.15	.57
8. missförstådd	.50	.33	.02	.44
9. ansv. beskymmer	.34	.16	-.09	.16
11. kär o. besviken.	.19	.15	.32	.21
12. v. andra tycker	.04	-.14	.71	.51
13. o.uppförande	.03	-.05	-.60	.36

Korrelation mellan sneda axlar (ungd.)

	faktor1	faktor2	faktor3
faktor1	1.0		
faktor2	.25	1.0	
faktor3	.18	.10	1.0

Faktor 1. Självkänsla och ensamhet (items 1-5). Alla items i faktor 1 handlar om självkänsla eller ensamhet. Detta är i överensstämmelse med Bayer m.fl. (1985), Wrobel (1992) och Hyer m.fl. (1987) som kunnat konstatera korrelationer mellan dessa känslor och förhöjda SA värden. Faktor 2. Cynism och misstänksamhet (items 6-9). Den andra faktorns items belyser ett negativ hållning till andra, vilket kan bero på att man känner sig isolerad eller missförstådd och inte verkligen vet vad andra tycker om en själv. Ett jakande svar på dessa items tyder även på en tendens att söka förklaringen

utanför en själv. Dylika karakteriseringar av samband till SA skalan förekommer hos Wrobel (1992) och Hyer m.fl. (1987). Faktor 3. Parförhållande (items 10-11). Den tredje faktorns items behandlar olika aspekter av ett parförhållande. Faktor 4. Förhållningssätt till omgivningen (items 12-13). Den fjärde faktorns (ingår i den tredje faktorn bland ungdomarna) items behandlar frågan om hur man i sitt beteende tar hänsyn till sin sociala omgivning.

Ett problem med denna faktoranalys, är att den bygger på dikotoma items, vilket kan skapa problem. Detta är speciellt fallet då korrelatio-

nen mellan items är svag. I en dylik faktoranalys får man som resultat tämligen många faktorer med höga laddningar för någon eller några få items på var och en av dessa faktor. För att råda bot på detta, antar man att variablernas kommunalitet (ett mått på variablernas samvariation) inte är 1 utan kvadraten på korrelationen med de andra variablerna. Detta innebär att faktoranalysen utgår ifrån huvuddiagonalen av denna korrelationsmatris. (Comrey 1978, 648-659). En dylik analys (proc factor /principal/principal=smc/promax) leder i detta fall till en faktorlösning med endast en tydlig faktor både för vuxna och ungdomar (resultaten uppges ej här). Laddningar fördelar sig ändå på liknande sätt som i de ovan relaterade faktorlösningarna fastän de övriga faktorernas egenvärden är låga.

EN FÖRKORTAD SKALA OCH DESS MEDELTA

Korrelations- och faktoranalysens resultat, tydde på att det skulle vara fördelaktigt att studera hur en förkortad skala fungerar. Borttagna påståenden skulle i så fall vara dels items 12 (Vad andra tycker om mej besvärar mej inte) och 13 (Mitt uppförande är till stor del beroende av omgivningens vanor och bruk) och dels items 10 (Mitt sexualliv är tillfredsställande) och 11 (Jag har varit kär, men blivit besviken). Motiveringen, att förkorta SA skalan med items 12 och 13, var den svaga och negativa korrelationen dessa items hade med övriga items. Items 12 och 13 bildade även en egen faktor. De två andra påståendena (items 10 och 11) behandlar parförhållande och skiljer sig därmed från andra SA påståenden, som är mer allmänt formulerade. Dessa påståenden hade även förhållandevis låga korrelationer med andra items och bildade en egen faktor bland föräldrarna och en faktor tillsammans med items 12 och 13 när skalan var 12 items lång.

För att studera den inre konsistensen för de olika långa SA skalorna (13 (12)², 11 (10) och 9

items) beräknades Cronbach alfa. Bland vuxna var alfa (icke-standardiserad) för 13 items .58, för 11 items .69 och .67 för 9 items. Motsvarande värden för 16-åringar var för 12 items .57, för 10 items .66 och .65 för 9 items. En förkortning till 11 (10) påståenden höjdes således alfavärdet, vilket är ett tecken på att skalans homogenitet ökar (Streiner och Norman 1989, 49). En ytterligare förkortning av skalan förändrade icke dess inre konsistens i någon nämnvärd grad.

Den oroterade faktorlösningen och scree-testet (tabell 4) visade tydligt, att en faktordimension beskrev SA skalans items bättre än de tre övriga faktorerna med egenvärden över 1. Dessa fyra faktorer korrelerade även moderat med varandra vilket tyder på att de beskriver samma dimension. En faktoranalys med variablernas kvadrat på korrelations matrisens huvuddiagonal (se ovan) visade än tydligare på en faktorlösning med en faktor. Eftersom en förkortning av SA skalan ledde till högre inre konsistens och det faktum att SA skalan utnyttjas utan vägda mått i litteraturen (Butcher m.fl. 1990, s 166) användes SA i den fortsatta analysen som en summerad skala utan vägda mått bestående av 13, 11 och 9 items. Medeltalen för dessa skalor anges i tabell 6.

Ungdomarna hade märkbart högre SA medeltal än de vuxna. Bland ungdomarna hade flickorna genomgående högre medeltal än pojkar för alla tre skalversioner (12, 10, 9 items). Fäderna hade de lägsta medeltalen förutom i den kortaste skalan där mödrarna hade lägsta värden. Jämfört med vad som angetts i litteraturen var medeltalet bland fäderna .3 och bland mödrarna .6 lägre i denna undersökning (Butcher m.fl. 1990). De svenskspråkiga (både föräldrar och ungdomar) resultat var överlag lite lägre än de finskspråkiga. Skillnaderna var dock ganska små. (redovisas ej här).

Tabell 6.

Medeltal för olika långa Harris-Lingoes sociala alienationsskalor bland vuxna och 16-åringar.¹

	13(12) Items	konfidens interv. ²	11(10) Items	konfidens interv.	9 Items	konfidens interv.	antal observationer
far	3.32	(3.23-3.41)	2.38	(2.29-2.47)	1.99	(1.91-2.07)	2313-2322
mor	3.40	(3.32-3.48)	2.41	(2.33-2.49)	1.92	(1.85-1.99)	2576-2592
pojke	3.75	(3.66-3.84)	2.77	(2.68-2.94)	2.55	(2.47-2.63)	2601-2617
flicka	4.22	(4.14-4.30)	3.18	(3.10-3.26)	2.80	(2.73-2.87)	2817-2825

¹Ett item angående sexuallivet är ej medtaget bland 16-åringar

²95% konfidensintervall

Tabell 7.

Medeltal för Harris-Lingoes sociala alienationsskala (13, 11 och 9 items) bland vuxna enligt åldersgrupp, parförhållande, socioekonomisk- och arbetsmarknadsstatus. Alla resultat är betingade av åldern som kontinuerlig variabel.

	far			obs	mor			obs
	13 items	11 items	9 items		13 items	11 items	9 items	
åldersgrupp								
< 40 år	3.59	2.58	2.17	168	3.50	2.46	1.97	417
40-49 år	3.20	2.26	1.86	1577	3.34	2.35	1.88	1802
50 år ->	3.51	2.62	2.25	583	3.57	2.61	2.08	424
signifikans	< .01	< .01	< .001		.11	.08	.11	
parförhållande								
tillsammans	3.14	2.19	1.87	2063	3.19	2.20	1.83	2131
separerat	4.54	3.65	2.82	269	4.32	3.32	2.34	439
signifikans	< .001	< .001	< .001		< .001	< .001	< .001	< .001
språk								
finska	3.32	2.38	2.00	2259	3.42	2.43	1.96	2510
svenska	3.02	2.14	1.58	124	2.96	1.95	1.35	132
signifikans	.16	.26	.02			.02	.01	< .01
socioeko-grupp								
högre.tj.	2.90	1.96	1.55	551	2.88	1.87	1.41	373
lägre.tj.	3.16	2.23	1.84	399	3.31	2.30	1.81	1262
arbetare	3.61	2.67	2.27	879	3.89	2.90	2.40	563
företagare	3.39	2.45	2.09	234	3.21	2.15	1.73	136
jordbrukare	3.27	2.35	2.05	221	3.27	2.41	2.08	180
signifikans	< .001	< .001	< .001		< .001	< .001	< .001	
arbetsstatus								
i arbete	3.09	2.15	1.80	1971	3.28	2.30	1.83	2190
arbetslös	4.61	3.66	3.01	216	4.01	2.96	2.32	257
f.pension	4.16	3.20	2.67	170	4.35	3.33	2.79	87
signifikans	< .001	< .001	< .001		< .001	< .001	< .001	

ALIENATIONSKÄNSLANS BAKGRUNDSFAKTORER

Artikeln har fram till nu behandlat vad man menar med alienation och hur SA skalan fungerar och vad den mäter. I detta kapitel behandlas SA skalans förhållande till de sociala bakgrundsvariablerna och då speciellt i förhållande till arbetslösheten, som betecknades som ett slag av kriterievaliditet för SA skalan. För att få en uppfattning om hur stora skillnaderna var i SA medeltal mellan arbetslösa och andra jämförs medeltalen för ett antal sociala bakgrundsfaktorer. (åldersgrupp, parförhållande, språk- och socioekonomisk grupp). Även de regionala skillnaderna studerades.

Indelningen i sociala bakgrundsfaktorer skedde enligt följande regler. Språktillhörigheten avgjordes enligt Centrala folkregistrets uppgifter. Föräldrarna grupperades efter yrke och skolning i socioekonomiska grupper enligt Statistikcentralens indelning från år 1989 (Socioekonomisen aseman luokitus 1989). En person räknades som arbetslös om hon/han ej var i arbete och uppgav sig vara arbetslös eller söka ar-

bete. De förtidspensionerade var under 65 år och på invalid-, sjuk- eller annan pension.

Alienationskänslan varierade ganska lite mellan de tre åldersgrupperna, men var lägst bland 40-49 åringar. Ett brutet parförhållande höjde klart SA medeltalet speciellt bland män. Fastän språkgrupperna bland männen inte skiljde sig signifikant från varandra hade svenskspråkiga kvinnor tydligt lägre alienationsvärden än finskspråkiga kvinnor. Bland de socioekonomiska grupperna hade högre tjänstemän de lägsta alienationspoängen medan arbetare hade de högsta. Skillnaden mellan de socioekonomiska grupperna var tydlig både för kvinnor och män. Arbetslösa och förtidspensionerade hade högre alienationspoäng än personer i arbete. Skillnaden mellan personer i arbete och personer med annan arbetsmarknadsstatus var dock större för män. Arbetslösa män var mer alienerade än förtidspensionerade medan det motsatta var fallet bland kvinnorna. En förkortning av SA skalan ledde i de flesta fall till klarare skillnader mellan grupperna.

De regionala skillnaderna för SA skalan studeras genom en indelning enligt NUTS2³ områden (Nyland, Södra Finland, Östra Finland, Mellanfinland, Norra Finland). Det visade sig, att dessa regionala områden inte nämnvärt skiljde sig från varandra då man använde en 13 eller 11 item lång skala. Den kortaste SA skalan gav som resultat, att SA värdena var lägst i Nyland och högst i Östra Finland. Skillnaden var signifikant för kvinnor (Nyland 1.72, Östra Finland 2.10).

DISKUSSION

Undersökningen visade, att arbetslösa personer hade de högsta SA värdena bland olika socioekonomiska grupper. Validitetshypotesen får således stöd av resultaten och SA kan enligt denna tolkning anses vara valid i Finland. I enlighet med tidigare undersökningar var det även väntat att förtidspensionerade hade höga SA värden (Halvorsen 1994) och att arbetare hade högre värden än tjänstemän (Meier och Bell 1959).

I förhållandet till de olika betydelseerna av begreppet alienation beskriver SA skalan en individuell psykologisk alienationskänsla. Dess items mäter tillsammans ett slag av social alienation, men skalan kan även uppfattas som en sammansatt skala av flere dimensioner (självkänsla och ensamhet, cynism och misstänksamhet, parförhållandet, förhållningssätt till omgivningen). För att skalans inre konsistens skall öka, fordras att två items som bildar dimensionen "förhållningssätt till omgivningen" tas bort. Den ena korrelerar inte alls med skalans andra items medan det andra itemet korrelerar negativt. I denna artikel förespråkas vidare, att ytterligare två items tas bort.

En nio items lång SA är identisk för fullvuxna och ungdomar, vilket ger goda möjligheter till jämförelse mellan olika generationer. Fastän en förkortad SA har fyra items mindre än en fullständig SA med 13 items har den högre inre konsistens mätt med Cronbach alfa (Graham 1993). Eftersom en dylik förkortad SA inte innehåller items som berör parförhållandets kvalitet kan man bättre utnyttja den, då man studerar sociala problem där parförhållandets kvalitet spelar en stor roll. Detta gäller t.ex. vid arbetslöshet där det sociala stödet har stor betydelse. Ett parförhållande i sig är dock inte till-

räckligt utan det avgörande är hur väl fungerande parförhållandet är (Kontula m.fl. 1992, Kortteinen och Tuomikoski 1998).

Ett problem med användningen av en nio item lång SA är, att alla alienationspoäng kräver ett ja-svar. Det kan därför vara svårt att skilja åt personer med ett fixerat svarsmönster att svara ja och verkliga ja-sägare (Hellevik 1987, 126-127). Man måste således ställa frågan, om inte åtminstone en del av svårigheterna med items 12 och 13 beror på att ett nej-svar i dessa items ger högre alienationspoäng i motsats till andra (förutom item 10). Enligt Ray (1982) och Heaven och Bester (1983) bör en dylik obalans uppmärksammas då man utnyttjar alienationsskalor.

På 1960-talet var alienation ett modebegrepp inom sociologin. I dagens hälsosociologi i Norden har begreppet "Sense of Coherence (SOC)" eller mer allmänt "livskontroll" en liknande ställning. Det finns mycket som förenar den psyko-sociala känslan SOC med den psykologiska alienationskänslan som Seeman analyserade. SOC mäter förmågan att skapa ordning och mening bland de intryck man hela tiden utsätts för. Detta kommer till uttryck i hur väl man kan hantera olika situationer, hur meningsfullt man ser sitt liv och hur begripligt det är. (Antonowsky 1985, Lundberg 1996). Man kan jämföra detta med hur Seemans psykologiska alienationskänsla i form av maktlöshet och meningslöshet är förknippade med hur väl man kan kontrollera och förutsäga det sociala (Marin 1965). Då man jämför SA och SOC (mätt med en förkortad tre items lång skala) skalornas förhållande till bakgrundsvariablerna finner man en liknande samvariation vad gäller social klass. Redan denna korta jämförelse mellan SA och SOC ger anledning att fråga, om man inte vid användandet av begreppet SOC skulle kunna dra nytta av det teoretiska arbete som finns angående den psykologiska alienationens förhållande till samhällets normer och värderingar (t.ex. i Marin 1965).

Man kan tala om yttre och inre livskontroll. Med yttre livskontroll avser man ett instrumentellt handlande, vars avsikt är att försöka uppnå ordning och mening bland sina intryck. Den inre livskontrollen strävar till samma sak med hjälp av känslor och fantasier. (Raita-

salo 1995, 61). Den inre livskontrollen försvagas vid depressivitet (ej klinisk sjukdom) och depression (klinisk sjukdom) eftersom negativa tankar om en själv och framtiden får överhanden. Samtidigt försvagas även den yttre livskontrollen, då ett aktivt planerande för framtiden upphör. (Raitasalo 1995, 92). Det finns även forskning som visar, att dålig självkänsla och negativa förväntningar mot andra medverkar till uppkomsten av depressioner (Brown och Harris 1978). Eftersom SA skalans två huvudfaktorer mäter just dessa två känslor kan man möjligen se SA som ett mått på depression eller förstadiet till det. Detta är även i överensstämmelse med tidigare forskning (Hyer m.fl. 1987) där depressionspatienterna hade förhöjda SA värden.

För att bättre känna till hur den sociala alienationen mäts med SA skalan varierar i olika

socioekonomiska grupper behövs fortsatta studier. Utgående ifrån det material som denna undersökning bygger på finns det goda möjligheter till detta, då styrkan i en tvillingundersökning är möjligheten att skilja den genetiska komponenten från omgivningen i övrigt. I arbetslöshetsundersökningar, där man ofta frågar sig hur de kausala sambanden går, kan detta ha betydelse. Är det arbetslösheten som leder till nedfatt psykisk hälsa eller är det endast personer med visst slag av personlighet som har problem vid arbetslöshet. Eftersom de 16-åriga tvillingar själva inte är arbetslösa utan deras föräldrar, kommer man dock endast en bit på vägen med denna upplägning. En uppföljningsundersökning borde därför göras där man bl.a. kunde studera hur SA förändrats hos personer som fått arbete (Lahelma 1989) och hur stabila skalans värden är bland vuxna och ungdomar.

Winter T. Measuring social alienation with the Harris-Lingoes scale. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti - Journal Of Social Medicine* 1998;35:267-278

The Minnesota Multiphasic Personality Inventory (MMPI) is one of the most commonly used personality tests in the world, and the Harris-Lingoes Social Alienation scale is a well-known MMPI subscale. However, most of the empirical studies with this social alienation scale use rather limited data sets. In this article, this scale is studied with 13 items (traditional MMPI wording) in a population-based family data set consisting of parents (n=5066) and 16-year-old adolescents (n=5563). The aim of this article was to study the scale properties and the relationship of the scale to the social

background of the respondents. To examine criterion validity the social alienation means of the unemployed were compared to other social groups.

It was shown that an Harris-Lingoes Social Alienation scale with 9 items functions psychometrically well, the results being expected with regard to social class and employment. Two items were dropped from the scale due to low or negative correlations and two items since they measured the quality of interpersonal relationship which was regarded as different compared to other items.

LITTERATUR

Antonowsky A. Health stress and coping. Jossey-Bass Publishers, 1985.

Bayer BM, Bonta JL, Montiuk L. The Pd subscales: an empirical evaluation. *J Clin Psychol.* November 1985;Vol.41:No.6.

Brown GW och Harris T. Social origins of depression. Tavistock. London 1978.

Butcher J, Graham J, Williams C, Ben-Porath Y. Development and use of the MMPI-2 content scales. University of Minnesota press. Minneapolis 1990.

Comrey A, L. Common methodological problems in factor analytic studies. *J consult clin psychol.* 1978;46:4:648-659.

Glorieux I. Alienation and the social meanings of time - some results of a time budget study among unemployed belgian workers. Paper presented at the XIth. World Congress of Sociology in New Delhi 1986.

Graham JR. MMPI-2. Assessing personality and psychopathology. Second edition. Oxford University Press 1993.

- Gronow J. Karl Marx - Yksilön vieraantumista poliittisen taloustieteen kritiikkiin. Sidorna 89-138 i boken Gronow J, Noro A, Töttö P, Sosiologian klassikot.
- Gronow J, Noro A, Töttö P. Sosiologian klassikot. Gaudeamus. Tampere 1996.
- Halvorsen K. Arbeidsløshet og marginalisering -levelkår och mestrings. Oslo 1994.
- Heaven P och Bester CL, J Soc Psychol 1986;126:5:593-598.
- Hellevik O. Forskningsmetoder i sociologi och statsvetenskap. Natur och Kultur. Lund 1987.
- Hyer L, Harkey B, Harrison W. Use of Harris and Lingoes depression mmpi subscales in assessing later life. Psychol Rep 1987;60:1291-1297.
- Israel J. Alienation - Från Marx till modern sociologi. 2. omarb. och utökade uppl. Raben&Sjögren. Stockholm 1971.
- Kontula O, Koskela K, Kananen P, Viinamäki H. Taloudellinen muutos ja terveys. Sosiaali- ja Terveystieteiden raportteja 67. Valtion Painatuskeskus. Helsinki 1992.
- Kortteinen M och Tuomikoski H. Työtön. Tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä. Tammi HANKI JA JÄÄ-sarja. Hämeenlinna 1998.
- Lahelma E. Unemployment, re-employment and well-being: A panel survey of industrial jobseekers in Finland. Scandinavian Journal of Social Medicine. Supplementum 43. Helsinki 1989.
- Levitt E. The clinical application of MMPI special scales. Lawrence Erlbaum associates, publishers. New Jersey 1989.
- Lundberg O. "Sense of Coherence" och befolkningens hälsa. Sosiaalilääk Aikak 1996;33:265-273.
- Marin M. Vieraantuminen. Käsiteanalyttinen tutkimus. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia 45. Helsinki 1965.
- McClosky H och Schaar J. Psychological dimensions of anomy. Am Sociol Rev 1965;30:14-40.
- Meier D och Bell W. Anomia and different access to achievement of life goals. Am Sociol Rev 1959;24:2:189-202.
- Miller H och Streiner D. The Harris-Lingoes subscales: Fact or fiction? J Clin psychol. January 1985;Vol.41:No.1.
- Niemi P och Pekkarinen R. MMPI, FAM JA MMPI-168. Tutkimus MMPI:n nykytilasta ja MMPI-lyhytversioiden käyttökelpoisuudesta. Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja 290. Jyväskylän yliopiston monistuskeskus 1987.
- Nummenmaa T, Kontinen R, Kuusinen J, Leskinen E. Tutkimusaineiston analyysi. WSOY Kirjapainoyksikkö, Porvoo 1997.
- Plomin R, DeFries JC, McClearn GE, Rutter M. Behavioral genetics. Third edition. W.H. Freeman and Company, New York 1997.
- Raitasalo R. Elämänhallinta sosiaalipolitiikan tavoitteena. KELA. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 1. Helsinki 1995.
- Ray JJ. Alienation, dogmatism and acquiescence. J Clin Psychol 1994;40: 1007-1008.
- Schacht R. The Future of Alienation. University of Illinois Press. Urbana and Chicago 1994.
- Schimek JG och Meyer RM. Dimensions of alienation and pathology. Psychol Rep 1975;37:727-732.
- Seeman M. On the meaning of alienation. Sociol Rev 1959;24:783-789.
- Sosioekonomisen aseman luokitus 1989. Tilastokeskus käsikirjoja 17. Hakapaino Helsinki 1989.
- Streiner D och Norman G. Health Measurement scales. A practical guide to their development and use. Oxford University Press 1989.
- Suomen tilastollinen vuosikirja 1997. Tilastokeskus. Hämeenlinna 1997.
- Tacq J. Multivariate analysis in social science research. From problem to analysis. Sage Publications Ltd. London 1997.
- Tiisanoja M. Työelämän muutoksia laman aikana. Työvoiman vuosihaastattelu syksy 1993. Työmarkkinat 1995:2. Tilastokeskus. Helsinki 1995.
- Tiisanoja M och Laaksonen A. Työllisyys, työttömyys ja työolot. Työvoiman vuosihaastattelu syksy 1991. Työmarkkinat 1993:2. Tilastokeskus. Helsinki 1993.
- Työvoimatilastot 1996. Työmarkkinat 1997:16. Tilastokeskus. Helsinki 1997.
- Warr P. Work, unemployment and mental health. Oxford Clarendon Press 1987.
- Wrobel T. Validity of Harris and Lingoes MMPI subscale descriptors in an outpatient sample. J Pers Assess 1992;Vol 59 lss 1: 14-21.

¹⁾ En genomgång av MMPI-testets användning och de problem man haft med dess tillämpning i Finland har beskrivits av Niemi och Pekkarinen 1987

²⁾ Ungdomarnas SA är ett item kortare (sexualliv)

³⁾ NUTS (Nomenclature des Unites Territoriales Statistiques) är Europeiska unionens system för regionklassifiering

TORSTEN WINTER

Pol. mag.

Institutionen för folkhälsovetenskap

Helsingfors universitet

Jag vill tacka prof. Jaakko Kaprio, pol.dr. Sakari Karvonen, prof. Eero Lahelma och prof. Richard Rose för hjälp och kritik. Artikeln är skriven med stöd från National Institute of Health (stipendium AA 08315).